

ROZDZIAŁ 5

Małe miasta Warmii i Mazur w procesie transformacji

*Jerzy Suchta, Janusz Jasiński**

5.1. Wprowadzenie

W literaturze przedmiotu, według wielu autorów (np. Bagiński 1888; Jerczyński 1977; Kulas 2005), formalnym kryterium wyróżniającym małe miasta jest ich wymiar ludnościowy, zamykający się liczbą mieszkańców nieprzekraczającą 20 tys. osób. Zachodzące w nich przemiany przestrzenno-funkcjonalne, społeczno-demograficzne i gospodarcze w istotnym stopniu oddziałują na kierunki rozwoju lokalnego. Równocześnie, w miarę rozwoju demograficznego i społeczno-gospodarczego małych miast, następuje coraz większe ich zróżnicowanie przestrzenno-funkcjonalne (Heffner, Marszał 2006; Jasiński, Suchta 2007, 2008).

W niniejszym rozdziale, analizą występujących w tym zakresie zmian i tendencji w okresie minionego dwudziestolecia (1988–2007) objęto województwo warmińsko-mazurskie. Jest ono czwartym pod względem zajmowanego obszaru na mapie administracyjnej kraju. Powierzchnia województwa wynosi 24,2 tys. km², co stanowi 7,7% obszaru kraju. Podzielone jest na 17 powiatów ziemskich i 2 miasta na

* Jerzy Suchta, prof. dr hab., Wyższa Szkoła Informatyki i Ekonomii TWP w Olsztynie, Janusz Jasiński, dr inż., Uniwersytet Warmińsko-Mazurski.

prawach powiatu (Olsztyn i Elbląg), które łącznie obejmują 116 gmin, w tym 16 miejskich, 33 miejsko-wiejskich i 67 wiejskich. W województwie zamieszkuje niecałe 1,5 mln mieszkańców, co stanowi 3,8% ludności Polski i umiejscawia województwo na 12 pozycji w kraju.

W Polsce jest 891 miast, w których zamieszkuje 23 316,9 tys. mieszkańców. W tej liczbie są 672 miasta (77,5%) do 20 tys. mieszkańców o łącznej ich liczbie 4933,2 tys. (21,2%) oraz 490 miast (55%) do 10 tys. mieszkańców o łącznej ich liczbie 2259,5 tys. (9,7%). Odpowiednio, na terenie województwa warmińsko-mazurskiego znajduje się 49 miast o liczbie mieszkańców 855,2 tys., w tym 38 miast (75,4%) poniżej 20 tys. osób, w których zamieszkuje 279,9 tys. mieszkańców (32,7%) oraz 26 miast (53,1%) do 10 tys. mieszkańców o łącznej ich liczbie 112,4 tys. (9,7%).

W niniejszym rozdziale szczegółową analizą, dotyczącą zachodzących przemian w rozwoju tych miast, objęto jednak tylko 15 małych miast, tj. tych, które w 1988 r. (a więc w dawnym układzie administracyjnym) znajdowały się na terenie byłego województwa olsztyńskiego. Są to: Barczewo, Biskupiec, Bisztynek, Dobre Miasto, Górowo Hańweckie, Jeziorany, Korsze, Lidzbark Warmiński, Lubawa, Morąg, Nidzica, Olsztynek, Reszel, Sępólno i Zalewo.

Ograniczenie analizy do wymienionych miast wynika również z możliwości uzyskania szczegółowych danych statystycznych, będących podstawą oceny zachodzących w nich zmian społeczno-demograficznych, gospodarczych oraz przestrzennych, obejmujących lata 1988–2007.

5.2. Mierniki charakteryzujące ogólne przemiany zachodzące w rozwoju małych miast regionu Warmii i Mazur

Łączna wielkość powierzchni zurbanizowanej małych miast w analizowanym okresie nie uległa istotnemu powiększeniu. W 1988 r. wynosiła 95,1 km², a w 2007 r. – 96 km². W celu omówienia i dokona-

Tabela 5.1. (cd.)

Miejscowość	Liczba placówek służby zdrowia			Nakłady na ochronę środowiska (tys. zł)			Liczba podmiotów gospodarczych			Liczba podmiotów gospodarczych osób fizycznych		
	1988	1999	2007	1988*	1999	2007	1988	1999	2007	1988	1999	2007
Miasto	2	2	3		1 032,0	412,2	93	546	553	78	450	392
Barczewo	3	6	13		4 269,5	69,5	134	833	1 038	116	686	747
Biskupiec	1	1	1		931,2	–	42	130	165	38	99	121
Bisztynek	3	2	6		670,8	292,0	86	663	835	78	537	564
Dobre Miasto	1	1	1		3 988,8	355,3	43	264	358	36	200	174
Górowo Iławeckie	1	1	1		2 794,7	117,4	41	215	248	36	170	173
Jeziorany	3	2	2		–	21,0	25	186	263	23	150	161
Korsze	3	6	10		1 607,1	53,0	159	1 249	1 667	132	940	1 184
Lidzbark Warmiński	2	1	6		2 027,8	400,8	141	642	769	129	545	603
Lubawa	6	2	10		4 208,8	24,0	181	1 257	1 393	155	964	1 009
Morąg	4	4	8		2 731,5	272,3	167	1 186	1 346	150	964	992
Nidzica	2	2	2		298,5	275,6	79	661	722	71	532	494
Olsztynek	2	2	3		118,6	42,9	65	325	404	55	267	316
Reszel	1	1	1		651,5	21,8	26	126	156	21	97	104
Sępól	1	1	2		–	416,0	26	136	149	23	108	107
Zalewo	35	34	69		21 740,8	2 773,8	1 308	8 419	10 066	1 141	6 709	7 140

Tabela 5.1. (cd.)

Mierniki zmian	Liczba sklepów		Ludność korzystająca z sieci wodociągowej (%)		Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej (%)		Ludność korzystająca z sieci gazowej (%)		Zasoby mieszkaniowe (tys. m ² pow. użytkowej)						
	1988	1999	2007*	1988	1999	2007	1988	1999	2007	1988	1999	2007			
Miasto	46	98		100,0	99,9	90,0	98,2	98,3	88,5	—	—	—	113,0	118,0	141,6
Barczewo	97	185		97,6	97,8	98,9	83,5	86,3	95,2	—	—	—	167,0	180,9	227,3
Biskupiec	27	32		97,6	98,0	98,2	—	81,5	87,3	—	—	—	39,5	39,8	46,2
Bisztynek	76	166		95,7	97,0	99,5	88,9	91,3	96,1	83,0	83,2	86,5	157,0	169,4	210,7
Dobre Miasto	53	66		96,4	96,9	97,2	31,4	32,2	87,9	64,3	61,0	60,4	73,4	81,2	87,7
Górowo Iławeckie	38	50		98,5	99,7	94,9	—	20,2	91,4	—	—	—	47,9	50,2	59,5
Jeziorany	34	48		92,1	92,9	99,3	74,4	74,4	64,9	—	—	1,7	73,6	75 476	87,1
Korsze	124	263		99,9	99,9	98,5	86,3	87,2	87,9	7,0	50,7	51,1	266,4	296,2	345,1
Lidzbark Warmiński	93	179		92,8	93,9	95,4	61,4	72,0	90,7	—	—	—	144,9	161,4	219,2
Lubawa	106	294		97,5	98,2	99,5	87,5	91,1	96,3	63,2	74,9	70,3	216,4	244,3	287,7
Motąg	100	278		90,4	91,4	99,1	80,4	82,3	92,2	62,6	78,5	80,9	219,0	261,1	307,2
Niżlica	56	153		88,3	89,2	94,8	76,6	77,9	90,4	84,4	91,2	90,9	110,7	125,7	153,0
Olsztyniek	54	76		97,5	97,8	96,5	92,5	93,4	94,6	99,8	94,6	88,6	77,6	87,8	99,0
Reszel	30	30		95,5	95,7	97,2	5,7	5,7	84,5	—	—	—	38,1	39,3	42,7
Sepol	54	38		41,3	46,0	98,7	—	11,6	84,1	—	—	—	33,9	36,3	44,5
Zalewo	988	1 956		92,0	92,9	97,2	57,8	67,0	88,0	36,7	46,7	46,7	1 778,4	1 967,4	2 358,5

* Brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rocznika statystycznego* (1989, 2000, 2008).

nia analizy procesu wielopłaszczyznowego przekształcania potencjału tych miast, posłużono się miernikami zmian, które pozwoliły dokonać oceny przekształceń małych miast w płaszczyźnie demograficznej, społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że podobnie jak wybór małych miast, również wybór mierników do oceny zachodzących zmian był determinowany możliwością uzyskania pełnych danych liczbowych dla okresu objętego analizą. W badaniach wykorzystano dane liczbowe z roku 1988, 1999 oraz 2007 opublikowane w *Rocznikach statystycznych* (1989, 2000, 2008).

W analizie posłużono się 14 wybranymi miernikami zmian dotyczących: liczby mieszkańców, liczby osób w wieku produkcyjnym, salda migracji, liczby osób pracujących, wielkości bezrobocia rejestrowanego, liczby podmiotów gospodarczych, liczby podmiotów gospodarczych osób fizycznych, wielkości nakładów na ochronę środowiska, wielkości zasobów mieszkaniowych, liczby osób korzystających z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej, liczby sklepów oraz liczby placówek służby zdrowia. W kilku przypadkach, z uwagi na brak danych, nie zamieszczono pełnych informacji liczbowych dla wymienionych mierników. Ustalone wielkości liczbowe tych zmian w latach 1988, 1999 i 2007 zamieszczono w tab. 5.1. W celu bardziej szczegółowego omówienia i zobrazowania zachodzących przemian małych miast w poszczególnych sferach, wymienione mierniki zmian ujęto w dwie grupy, tj.: mierniki obrazujące przemiany społeczno-demograficzne oraz mierniki obrazujące przemiany gospodarczo-przestrzenne.

Do społeczno-demograficznych zaliczono 7 mierników: liczbę ludności, saldo migracji, liczbę ludności w wieku produkcyjnym, liczbę osób pracujących, liczbę rejestrowanego bezrobocia, zasoby mieszkaniowe oraz liczbę placówek służby zdrowia. Natomiast do mierników obrazujących zmiany gospodarczo-przestrzenne zaliczono pozostałe 7 mierników: liczbę podmiotów gospodarczych, liczbę podmiotów

gospodarczych osób fizycznych, liczbę sklepów, procentowy udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazu sieciowego oraz wielkość nakładów na ochronę środowiska.

5.3. Ocena zmian społeczno-demograficznych w badanych miastach

Ocena zaistniałych zmian w odniesieniu do liczby ludności wykazała, że w całej zbiorowości badanych małych miast w latach 1988–1999 miał miejsce jej wzrost (107,2%), a następnie w latach 1999–2007 jej spadek (93,9%). W rezultacie w okresie objętym oceną 1988–2007 r. zanotowano nieznaczny wzrost o 800 osób (100,7%), aczkolwiek w przypadku 6 analizowanych miast wystąpił również spadek: w Sępopolu (89,7%), Korszach (90,8%), Lidzbarku Warmińskim (97,3%), Dobrym Mieście (98,7%), w Reszlu (96,2%) oraz w Bisztynku (99,8%), natomiast w 3 miastach był znaczący wzrost liczby mieszkańców: (w Olsztynku (19,2%), Lubawie (108,5%) oraz Jezioranach (107,3%). Żadne jednak z 15 wymienionych miast nie przekroczyło progu 20 tys. mieszkańców. Niewątpliwie wiąże się to z rosnącym ujemnym saldem migracji wewnętrznej i zagranicznej (w 1988 r. odnotowano saldo dodatnie – 520 osób, w 2007 r. saldo ujemne – 299 osób). W 2007 r. saldo ujemne występowało w 10 badanych miastach.

W strukturze liczby ludności w wieku produkcyjnym nastąpił wzrost o 10 299 osób (115,2%), z wyjątkiem jedynie jednego miasta – Sępopola, gdzie zanotowano spadek (95%). Największy wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym wystąpił w Olsztynku (140,2%), Lubawie (124,0%), Bisztynku (123,9%), Nidzicy (121,8%) oraz Jezioranach (121,0%).

W odniesieniu do liczby osób pracujących zanotowano bardzo znaczny spadek o 17 745 osób (62,5%). Największy spadek wystąpił w Sępopolu (11,2 %), Korszach (24,3%) i Górowie Iławeckim (37,5%), Jezioranach (38,9%), Reszlu (43,7%) oraz Bisztynku (46,8%). Jedyne wyjątek, gdzie odnotowano wzrost liczby osób pracujących, dotyczył

tylko Lubawy (138,1%). Spadek liczby osób pracujących nie znalazł jednak swojego wyrazu we wzroście rejestrowanego bezrobocia, które na koniec 2007 r. zmniejszyło się w stosunku do 1999 r. o 346 osób (97,6%). Wskaźnik ten w odniesieniu do poszczególnych miast wykazywał bardzo duże zróżnicowanie, np. duży wzrost bezrobocia zanotowano w Sępopolu (269,7%), Bisztyнку (189,3%), Morağu (133,7%), natomiast znaczne jego zmniejszenie wystąpiło w Zalewie (50,2%), Lubawie (56,4%), Olsztynku (58,4%).

Tendencja wzrostowa dotyczyła wielkości powierzchni zasobów mieszkaniowych, których wielkość zwiększyła się we wszystkich analizowanych małych miastach (od 112,1% do 151,3%). Łącznie we wszystkich miastach powierzchnia użytkowa zwiększyła się o 580,1 tys. m² (132,6%).

Zwiększyła się również liczba placówek służby zdrowia z 35 w 1988 r. do 69 w 2007 r. (197,1%), co należy odnotować jako tendencję bardzo korzystną.

Szczegółowy zakres zmian wielkości mierników obrazujących przemiany o charakterze społeczno-demograficznym w badanych miastach zamieszczono w tab. 5.2.

5.4. Ocena zmian gospodarczo-przestrzennych w badanych miastach

W odniesieniu do liczby podmiotów gospodarczych (w tym także liczby podmiotów gospodarczych osób fizycznych) nastąpił bardzo duży, wielokrotny jej wzrost, odpowiednio z 1308 do 10 066 (wzrost – 769,6%) – w przypadku podmiotów gospodarczych oraz z 1141 do 7140 (wzrost – 625,8%) – w przypadku podmiotów gospodarczych osób fizycznych. Wzrosła również liczba sklepów z 988 w 1988 r. do 1956 w 1999 r. (z uwagi na brak danych na 2007 r., należy sądzić, że tendencja wzrostowa utrzymywała się również do 2007 r.). Jedyne wyjątek zanotowano w Zalewie, gdzie wystąpił spadek ich liczby blisko o 30% (z 54 do 38).

Tabela 5.2. Kierunki i wielkości zmian mierników społeczno-demograficznych w małych miastach regionu Warmii i Mazur w latach 1988–2007

Mierniki przemian społeczno-demograficznych	Liczba ludności (%)	Saldo migracji (liczba osób) 1988/2007	Liczba ludności w wieku produkcyjnym (%)	Liczba osób pracujących (%)	Liczba rejestrowanego bezrobocia* (%)	Zasoby mieszkalne w tys. m ² pow. użytkowej (%)	Liczba placówek służby zdrowia (%)
Miasto							
Barczewo	99,5	+66/-1	112,3	54,5	81,7	127,6	150,0
Biskupiec	102,4	-155/-3	115,6	55,1	89,6	136,1	433,3
Bisztynek	99,8	-14/+6	123,9	46,8	189,3	117,0	100,0
Dobre Miasto	98,7	-22/-22	112,3	69,0	70,3	134,2	200,0
Górowo Iławeckie	103,0	+19/-40	117,1	37,5	76,4	119,4	100,0
Jeziorany	107,3	+11/+11	121,0	38,9	86,4	124,2	100,0
Korsze	90,8	+29/-47	100,3	24,3	111,7	118,4	66,6
Lidzbark Warmiński	97,3	+188/-20	110,1	58,2	81,3	129,5	333,3
Lubawa	108,6	+16/+10	124,0	138,1	56,4	151,3	300,0
Morąg	100,8	+216/-118	116,6	58,6	133,7	132,9	106,6
Nidzica	104,3	+178/-85	121,8	68,4	128,0	140,3	200,0
Olsztynek	109,2	+54/+42	140,2	82,4	58,4	138,2	100,0
Reszel	96,2	-18/-30	104,9	43,7	129,8	127,6	150,0
Sepolno	89,7	-39/+10	95,0	11,2	269,7	112,1	100,0
Zalewo	100,6	-13/-12	113,1	77,6	50,2	131,3	200,0
Ogółem zmiany procentowe	100,7		115,2	62,5	97,6	132,6	197,1
Ogółem zmiany liczebne	+800	+520/-299	+10 299	-17 745	-346	+580,1	+34

* Zmiany w latach 1999–2007.

Źródło: opracowanie własne.

Znaczna tendencja wzrostowa dotyczyła wielkości odsetka ludności korzystającej z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, z wyjątkiem sieci gazowej, gdzie również nastąpiła nieznaczna poprawa, lecz w dalszym ciągu obejmuje tylko 8 analizowanych miast i to w niepełnym zakresie.

Zmiany wielkości nakładów przeznaczonych na ochronę środowiska, z uwagi na brak danych na rok 1988, analizowano tylko w okresie 1999–2007. Z analizy tej wynika, że nastąpił ich drastyczny spadek z 21 740,8 tys. zł w 1999 r. do 2773,8 tys. zł w 2007 r. (12,8%), co należy uznać za tendencję bardzo niekorzystną.

Szczegółowy zakres zmian wielkości mierników obrazujących przemiany o charakterze gospodarczo-przestrzennym w badanych miastach zamieszczono w tab. 5.3.

5.5. Analiza dynamiki zachodzących zmian w małych miastach Warmii i Mazur w zależności od ich wielkości w latach 1988–2007

W opracowaniu dokonano również oceny dynamiki zaistniałych przemian w dwóch grupach miast: I grupa – miasta do 10 tys. mieszkańców, II grupa – miasta od 10 do 20 tys. mieszkańców. Do I grupy zaliczono: Barczewo, Bisztynek, Górowo Iławeckie, Jeziorany, Korsze, Lubawa, Olsztynek, Reszel, Sępole i Zalewo, a do II grupy: Biskupiec, Dobre Miasto, Lidzbark Warmiński, Morąg i Nidzicę (rys. 5.1).

Przeprowadzona analiza zmian zachodzących w wyodrębnionych grupach małych miast w latach 1988–2007 pozwoliła na wyciągnięcie następujących spostrzeżeń i konstatacji:

- udział procentowy liczby ludności w miastach do 10 tys. mieszkańców kształtował się na poziomie 42,3%; w obu badanych grupach miast liczba mieszkańców nieznacznie wzrosła (100,9% i 100,6% – odpowiednio o 429 i 370 osób);

Tabela 5.3. Kierunki i wielkości zmian mierników gospodarczo-przestrzennych w małych miastach regionu Warmii i Mazur w latach 1988–2007

Mierniki zmian gospodarczo-przestrzennych	Liczba podmiotów gospodarczych (%)	Liczba podmiotów gospodarczych osób fizycznych (%)	Liczba sklepów* (%)	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej (%)	Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej (%)	Ludność korzystająca z gazu stecowego (%)	Nakłady na ochronę środowiska w tys. zł** (%)
Miasto	594,6	602,6	213,0	90,0	90,1	0,0	39,9
Barczewo	774,6	644,0	190,7	101,3	114,0	0,0	1,6
Biskupiec	392,9	318,4	118,5	101,2	107,1**	0,0	0,0
Bisztynek	970,9	723,1	218,4	104,0	108,1	104,2	43,5
Dobre Miasto	832,5	483,3	124,5	100,8	280,0	93,9	91,1
Górowo Iławeckie	604,9	480,5	131,6	96,3	914,0**	0,0	8,9
Jeziorany	1 052,0	700,0	141,2	107,8	87,2	0,0	0,0
Korsze	1 048,4	897,0	212,1	98,6	101,8	730,0	3,2
Lidzbark Warmiński	545,4	467,4	192,5	102,8	147,7	0,0	19,3
Lubawa	769,9	651,0	277,4	102,5	110,0	111,2	0,6
Morąg	806,0	661,3	278,0	109,6	114,7	129,2	10,0
Nidzica	913,9	695,8	273,2	107,4	118,0	107,7	92,3
Olsztyn	621,5	574,5	140,7	99,0	102,3	88,8	36,2
Reszel	600,0	495,2	100,0	101,8	1 482,5	0,0	3,3
Sępólno	573,1	465,2	70,4	239,0	725,0**	0,0	0,0
Zalewo	769,6	625,8	198,0	105,6	152,2	127,2	12,8
Ogółem zmiany procentowe	+8758	+5999	+968	+3,2%	+30,2%	+10,0%	-18 967

* Zmiany w latach 1988–1999.

** Zmiany w latach 1999–2007.

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 5.1. Rozmieszczenie i wielkość badanych małych miast na obszarach funkcjonalnych województwa warmińsko-mazurskiego

Źródło: opracowanie własne

- saldo migracji w 1988 r. było dodatnie w obu grupach (odpowiednio +115 i +405), w 2007 r. ujemne (odpowiednio o -51 i -248 osób);
- udział procentowy liczby ludności w wieku produkcyjnym w miastach do 10 tys. mieszkańców kształtował się na poziomie 41,9–42,2%; w obu grupach miast liczba ludności w wieku produkcyjnym znacznie wzrosła (116,7% i 115,2% – odpowiednio o 4525 i 5704 osoby);

- udział procentowy liczby osób pracujących w miastach do 10 tys. mieszkańców kształtował się na poziomie 44–42,4%; w obu grupach miast liczba osób pracujących znacznie zmalała (64,5% i 61,1% – odpowiednio o 6894 i 10 851 osób);

- udział procentowy liczby rejestrowanego bezrobocia w miastach do 10 tys. mieszkańców kształtował się na poziomie 50% w 1999 r. i 49,7% w 2007 r.; w obu grupach miast liczba rejestrowanego bezrobocia zmalała (97,1% i 98,2% – odpowiednio o 212 i 134 osób);

- udział procentowy wielkości zasobów mieszkaniowych (wyrażony wielkością powierzchni użytkowej) w miastach do 10 tys. mieszkańców kształtował się na poziomie 42,3–41,6%; w obu grupach miast wielkość zasobów mieszkaniowych, znacznie wzrosła (130,9% i 134,3% – odpowiednio o 227,9 i 352,2 tys. m² pow. uż.);

- udział procentowy liczby placówek służby zdrowia w miastach do 10 tys. mieszkańców kształtował się na poziomie 45,7–31,9%; w obu grupach miast liczba placówek służby zdrowia znacznie wzrosła (137,5% i 247,4% – odpowiednio o 6894 i 10 851);

- udział procentowy liczby podmiotów gospodarczych w miastach do 10 tys. mieszkańców kształtował się na poziomie 44,4–37,6%; w obu grupach miast liczba podmiotów gospodarczych osób fizycznych znacznie wzrosła (651,8% i 863,7% – odpowiednio o 3206 i 5552);

- udział procentowy liczby podmiotów gospodarczych osób fizycznych w miastach do 10 tys. mieszkańców kształtował się na poziomie 44,4–37,6%; w obu grupach miast liczba podmiotów gospodarczych osób fizycznych znacznie wzrosła (518,4% i 712,5% – odpowiednio o 2134 i 3865);

- udział procentowy liczby sklepów w miastach do 10 tys. mieszkańców kształtował się na poziomie 56,8 w 1988 r. do 39,4% w 1999 r.; w obu grupach miast liczba sklepów wzrosła (137,2% i 277,8% – odpowiednio o 209 i 259);

- udział procentowy ludności korzystającej z sieci wodociągowej w obu grupach miast wzrósł w miastach do 10 tys. mieszkańców (106,9%) oraz w miastach o liczbie mieszkańców od 10 tys. do 20 tys. (102,9%);

Tabela 5.4. Zestawienie wielkości zmian mierników społeczno-demograficznych w grupach małych miast regionu Warmii i Mazur w latach 1988–2007

Wyszczególnienie	Liczba ludności (%)	Saldo migracji (liczba osób) 1988–2007	Liczba ludności w wieku produkcyjnym (%)	Liczba osób pracujących (%)	Liczba rejestrowanego bezrobocia* (%)	Zasoby mieszkaniowe w tys. m ² pow. użytkowej (%)	Liczba placówek służby zdrowia (%)
Ogółem w tym miasta:	107,2 (+800)	+520/-299	115,2 (+10 299)	62,5 (-17 745)	97,6 (-346)	132,6 (+580,1)	197,1 (+34)
do 10 tys. mieszkańców	100,9 (+429)	+115/-55	116,7 (+5704)	61,1 (-10851)	97,1 (-212)	130,9 (+227,9)	137,5 (+6)
10–20 tys. mieszkańców	100,6 (+370)	+405/-248	116,7 (+4525)	64,5 (-6894)	98,2 (-134)	134,3 (+352,2)	247,4 (+28)

* Zmiany w latach 1999–2007.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5.5. Zestawienie wielkości zmian mierników gospodarczo-przestrzennych w grupach małych miast regionu Warmii i Mazur w latach 1988–2007

Wyszczególnienie	Liczba podmiotów gospodarczych (%)	Liczba podmiotów gospodarczych fizycznych (%)	Liczba sklepów* (%)	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej (%)	Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej (%)	Ludność korzystająca z gazu sieciowego (%)	Nakłady na ochronę środowiska w tys. zł** (%)
Ogółem w tym miasta:	769,6 (+8758)	625,8 (+5999)	198,0 (+968)	105,6 (+3,2)	152,2 (+30,2)	127,2 (+10,0%)	12,8 (-8 967)
do 10 tys. mieszkańców	651,8 (+3206)	518,4 (+2134)	137,2 (+209)	106,9 (+6,2%)	194,4 (+42,2%)	99,3 (-0,2%)	25,0 (-6190,1)
10–20 tys. mieszkańców	863,7 (+5552)	712,5 (+3865)	277,8 (+759)	105,6 (+3,2%)	109,6 (+8,2%)	141,2 (+17,4%)	5,3 (-12776,9)

* Zmiany w latach 1988–1999.

** Zmiany w latach 1999–2007.

Źródło: opracowanie własne.

- udział procentowy ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w obu grupach miast wzrósł (196,4% i 109,6%);

- udział procentowy ludności korzystającej z sieci gazowej w miastach do 10 tys. mieszkańców miast zmalał (99,3%) oraz znacznie wzrósł w miastach o liczbie mieszkańców od 10 tys. do 20 tys. (141,2%);

- udział procentowy nakładów na ochronę środowiska w miastach do 10 tys. mieszkańców kształtował się na poziomie 38% w 1999 r. i 74,4% w 2007 r.; w obu grupach wielkość nakładów na ochronę środowiska w analizowanym przedziale czasowym zmalała (25% i 5,3% – odpowiednio o 6190,1 tys. zł i 12 776,9 tys. zł).

Kierunki i wielkości zmian mierników obrazujących przemiany o charakterze społeczno-demograficznym i gospodarczo-przestrzennym w obu grupach badanych miastach zamieszczono w tab. 5.4 i 5.5.

5.6. Podsumowanie

Przyjęte do analizy mierniki oceny przekształceń małych miast regionu Warmii i Mazur w płaszczyźnie demograficznej, społecznej i gospodarczej w latach 1988–2007 pozwalają przedstawić następujące ustalenia:

1. Małe miasta, regionu rozpatrywane w ujęciu całościowym, wykazały w okresie transformacji ustrojowej dość znaczny rozwój, który szczególnie zaznaczył się dziedzinie gospodarczej; jego wymiernym wskaźnikiem był przede wszystkim wzrost liczby podmiotów gospodarczych działających na terenie tych miast, a także postęp w zakresie usług handlowych, medycznych oraz rosnącej powierzchni użytkowej mieszkań i zwiększającego się zasięgu działania infrastruktury wodno-kanalizacyjnej.

2. W zakresie demograficznym ludność małych miast regionu wykazała niewielki wzrost liczby mieszkańców, co wynikało przede wszystkim z rosnącego ujemnego salda migracji; zdecydowanie negatywnym zjawiskiem był natomiast spadek liczby osób pracujących oraz

rosnąca liczba bezrobotnych; a także malejące środki finansowe na ochronę środowiska.

3. Wymienione zjawiska rozpatrywane w przedziale dwóch dziesięcioleci (1988–1999 i 1999–2007), wykazały stosunkowo niewielkie zmiany; ogólnie postęp w płaszczyźnie demograficznej oraz na rynku pracy był bardziej korzystny w pierwszym przedziale czasowym, natomiast wyraźny wzrost gospodarczy nastąpił w latach 1999–2007.

4. Mierniki oceny przekształceń małych miast regionu, rozpatrywane w odniesieniu do dwóch ich grup wyodrębnionych pod względem liczby mieszkańców (tj. do 10 tys. osób oraz od 10 tys. do 20 tys.) nie wykazały w zasadzie istotnych różnic zarówno w odniesieniu do tendencji wzrostowych, jak też spadkowych.

5. Większość analizowanych małych miast regionu, klasyfikowana pod względem struktury osób pracujących, to miasta o funkcji usługowo-przemysłowej (jedynie dwa miasta posiadały funkcję rolniczo-przemysłową, kolejne dwa funkcję przemysłowo-rolniczą, a liczba mieszkańców w tych miastach kształtowała się na poziomie nieco powyżej 2 tys. osób); wymienione funkcje utrzymywały się w badanym okresie bez zmian.

Bibliografia

- Bagiński E. (1988), *Małe miasta w strukturze osiedleńczej Polski*, Oficyna Wydawnicza PWR., Wrocław.
- Heffner K., Marszał T. (2006), *Uwarunkowania rozwoju i zmiany zagospodarowaniu małych miast w Polsce w drugiej połowie XX w.*, „Biuletyn KPZK, PAN”, z. 226, s. 7–20.
- Jasiński J., Suchta J. (2007), *Małe miasta Warmii i Mazur a rozwój obszarów wiejskich regionu. Monografia*, Wyd. Akademii Pomorskiej, Słupsk.
- Jasiński J., Suchta J. (2008), *Zmiany w potencjale społeczno-ekonomicznym małych miast regionu Warmii i Mazur. Monografia*, Wyd. AE, Katowice.
- Jerczyński M. (1977), *Funkcje i typy funkcjonalne polskich miast*, [w:] *Statystyczna charakterystyka miast – Funkcje dominujące*, GUS, Warszawa.

- Kulas J. (2005), *Problemy rozwoju małych miast woj. warmińsko-mazurskiego*, [w:] Heffner K., Marszał T. (red.), *Problemy rozwoju małych miast w wymiarze lokalnym i regionalnym*, Biuletyn KPZK PAN”, z. 220.
- Rocznik statystyczny województwa olsztyńskiego* (1989), Wojewódzki Urząd Statystyczny, Olsztyn.
- Rocznik statystyczny województwa warmińsko-mazurskiego* (2000), Urząd Statystyczny, Olsztynie.
- Rocznik statystyczny województwa warmińsko-mazurskiego* (2008), Urząd Statystyczny, Olsztyn.